

WWW.UNI.NS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Телена Сазанојевића

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 31.

У НОВОМ САДУ, 2. АВГУСТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

СЕНКЕ.

Звуци брује,
 Одјекује
 Песме звон;
 Поноћ мила
 Окитила
 Небосклон.

Над Дунавом звезде сјају,
 Таласићи жуборе,
 У поноћном загрљају
 Са звездама говоре.

Шумом шуми плава река,
 Поветарац леће лак,
 Месец плови из далека,
 За гором се слеже мрак.

Звуци брује,
 Одјекује
 Песме звон;
 Поноћ мила
 Окитила
 Небосклон.

А далеко тамо, у немој тишини,
 Међ врбама старим, где се тама свија,
 Седобради старац у густој тамнини
 На валима реке лагано се нија.
 Из космате браде и дугачких власи
 Маховина влажна на плећа се сплета,
 По дворогој круни, што му чело краси,
 Брекетуша жаба полагао шета.
 Под брцима дугим два голема зуба,
 К'о два оштра српа, повила се ниже,
 У канци му стоји дозивница труба,
 Духне л' у њу само, холујину диже.

Хитри вали
 Похитали,
 На њима се нија он;
 Са таласа ослушкује
 Из дубине звуци брује,
 Он песама чује звон.

А из плаве реке
 На хитрих таласи'
 Узлетају сенке
 Расплетених власи.
 Веселе и чиле
 Утворе долећу,
 Пребеле и миле
 Око њега слећу.
 Снежно-бела плећа
 Таласићи љубе,
 Црне им се власи
 Међ дојкама губе.
 Раздрагани ветрић
 Са обале пирну,
 Недарца им бела
 Несташно додирну;
 А оне га руком
 Отискују, гоне,
 Среброзвучни гласи
 Под месецом звоне:
 Ноћи тија
 Свијај, свијај
 Звезда сплет;
 Реко мила,
 Нијај, нијај
 Таласића лаких лет!

У дубини наших двора
 Месечев се слази зрак,
 У недрима тамних гора
 Полег'о је густи мрак.
 Све у тешком санку снови,
 Ми једине на таласи',
 Докле поноћ земљу скрива,
 Расплетамо дуге власи.
 Ми смо сени некрштене.
 Кад настане глуво доба,
 Вијемо се под облаци,
 Облећемо око гроба.
 С вештицама,
 Сестрицама,
 Вртимо се у вретен.
 Са гробова
 Хуче сова,
 Некрштену здрави сен.
 Или када преко моста
 Одоцнели путник мине,
 У пламичак створимо се,
 Пред њим букне, хитро сине.
 А сад опет иза цбуна
 Ко детеице заједамо,
 Око коња слегнемо се,
 За гриве се повешамо.
 Преплашени коњиц хрже,
 У проишце стреми скок,
 Коњик жури, а ми брже
 Све пред њиме у поскок.
 А вештице
 Гребу, циче,
 Гозбу праве, зову нас,
 Од срдашца
 Невинашца
 Спремају нам слатку част.
 Звуци брује,
 Одјекује
 Песме звук:
 Са гробова
 Стара сова
 Диже хук.

После части и весела
 Весела нас игра чека,
 Погледом нас деда стреља,
 На нас маше из далека.
 Ветрић стиже
 И подиже
 Нашу сен,
 Ми летимо

И тражимо
 Нови плен.

У постељи уморена
 Девојчица дивна спава,
 А сенка јој некрштена
 Чудне тајне дошантава.
 Са прозора застрвена
 Уклањамо густи мрак,
 На склопљене очи њене
 Наводимо бледи зрак.
 Љубимо јој бело лице,
 Дочарамо дивне спове
 Над постељу девојчице,
 Као да је драги зове.

Тренти месец бледи,
 Девојче се диже,
 Полагано следи,
 За сенкама стиже.
 А са торња вита
 У поноћној тами
 Као да је драги
 Из потаје мами.

И с очима заклопљеним
 На торањ је сенка води,
 Месец бледи стире зраке
 И лагано небом броди.
 Ветрић шири и лелуја
 Њену влас,
 Лаким крилом обавија
 Вити етае.

Расклопљена недра бела
 Несташко јој страшно љуби,
 Међ снежаним нупољцима
 У заносу он се губи.
 Месец броди,
 Она ходи
 У незнан,
 Сама, сама
 Све за нама
 У бездан.

И док блуди тамо амо,
 Ми јој груди отворимо
 Па јој ерце пишчунамо,
 Вештицама поклонимо.
 А вештице
 Гребу, циче,

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Облетају око нас;
Глуво доба
К'о сред гроба,
Лејине се хори глас.

А чим пет'о кукурекне,
Зађе месец блеђани,
Разбегну се наше сенке
К'о облачци лагани.

У дубину плаве заронимо реке,
Око деда старог свијемо се редом,
Чешљајући браду некрштене сенке
До ноћи играмо са утвором седом.

Драгутин Ј. Илић.

ИГУМАН ПАЈСИЈЕ.

ПРИЧА ИЗ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОШЛОСТИ.

(Свршетак).

Прође неколико дана, од како је игуман на последњем састанку једва задржао заверенике да не долазе у манастир. Хаџи-Продана не беше више у околини; он је пролазио кроз збегове и од планине до планине храбрио народ и прибирао омладину око устаничке заставе. Игуман Пајсије очекиваше свакога часа гласе о његову успеху.

Умoran и замишљен седео је једне ноћи у својој ћелији, размишљајући о далекој будућности, коју би донео успешан устанак. Ноћ је била тамна, а у његовој ћелији трептала је слаба светлост са кандилоца, које једва осветљаваше први угао под собом. Из тешких мисли трже га пеки сумњив звук; неко је звижнуо. Скочи и приђе прозору, да боље ослушне. Звиждање се понови а у истоме часу промаче сен испод његових прозора. За овим се све утиша, као да ничег није било.

Игуман полако отшкрину врата своје ћелије и изађе на поље. Али све беше мирно. По ходницима и дворишту спавали су Турци мирно а на самоме излазу седео је стражар, држећи дугу арнаутку преко крила и пушећи из чибука свој дуван.

— Пет! учини игуман.

Стражар прену и окрете се њему.

„Шта је?“

— Чу ли ти што?

„Ја ништа, валаах, а ти?“

— Учишило ми се — рече игуман, прође поред Турака и оде у своју ћелију.

Има нешто, помисли он, — дохвати испод јастука пиштољ и стаде косо према прозору, очекујући, не ће ли што угледати. На прозору закупа.

Игуман отшкрину прозор. „Ко си ти?“ рече полугласно.

— Ја, Митар!

То је био брат игуманов, младић од својих осамнаест година, који је био писмен и тако леп, да је у околини био чувен с тога.

„Шта је?“

— Ту су хајдуци.

„Наопако!“ викну игуман. „Похитај њима и реци, да сам им ја наредио, нека се одмах склањају, или ће цела ствар пропасти.“

Још игуман и не доврши а на дворишту се проломи страховит пуцањ. Турци халакнуше и поскакаше за оружје и необична граја и пуцњава започе се проламати међу кршевима у овом склопу планинском. Устаници беху из пенада упали у манастир и ту се са Турцима покрвили.

Очајни игуман излете из ћелије међу покрвљене; али сад беше узаман. Устаници нису слушали, него повезаше побеђене Турке и узмакоше у Небош-планину.

Хаџи Продан, кога је игуман одмах известио, одјури у планину те ослободи Латифове слуге, а отац Пајсије похита да обавести Латиф-агу, како то није учинила раја, него одметници, хајдуци, којих у планинама имаде увек. Али то беше доц-

кап! Таја паша је осетио, да у овоме делу имаде неки други посао, и пре него што би се могли завереници у масама прибрати, удари на Небош-планину, разбије устанике, а игумана Пајсија и манастирског ђака, његова брата Митра ухвати у селу Горачићу те их као победничко уздарје пошаље на пешкеш Сулејман-пашин Скопљаку.

За несретним синовима Пајсијем и Митром пође у Београд и њихова мајка Синђелија, да моли и преклиње Скопљака за милост. Мајчино срце само могло се још надати, да ће гладни вук опростити ухваћеним жагањцима.

* * *

У београдској тврђави на самој обали дунавској мало ниже од онога места, где Сава утиче у Дунаво, постоји и данас кула Небојна. У њезиним зидовима, око којих је зашљускивало с једне стране Дунаво а с друге мало језеро, затварани су били бунтовници и они, на које се сумњало, да раде против Турака. Кроз малене каналиће утицала је у кулу вода из Дунава, па је протичући кроз собе, у којима сеђаху оковани заточници, увирала у језеро пред Небојном. У соби је увек било воде до колена, а с пролећа, кад је Дунаво бујало, досезала је вода и до паса осуђеницима. Осуђеник, кога овамо доведу, сматра за већу милост, да га умлате, него да проведе један дан у овом ужасу, где се развија трулеж а око њега плоче по води гује и јакрепи.

У ову страховиту кулу беху бачени игуман и његов брат са многим завереницима, које тада похваташе.

Несретна Синђелија ишла је везиру, али овај је као бунтовничку мајку из одаје одагна. Плачна и очајна преклињала је, да јој поштеде бар Митра, који је тек у осамнаестој години; али везир ни да чује. Морала је доживети да својим очима угледа најужасније зверство, какво је само турско дивљаштво могло пронаћи.

Силазећи кроз ону капију, што из горњег града води у доњи, поред цркве Ружице, угледа она пред собом гомила оружаних Турака. И не слутећи, да спро-

воде из суднице пезину депу, повуче се у капију оним развалинама, које и данас стоје, а за које се вели, да су тамо били двори Јакшићеви. Један стари улема застаде и зашта је, да не ће деци. За тим јој рече, нека причека, јер ће их сада спровести патраг у Небојину. Несретна мајка врисну; призор, који је угледала, потресао је до дна срце мајчино. Гомила Турака, наоружана дугим арнауткама, уђе у капију. Међу њима су ишли игуман Пајсије и Митар везаних руку и окованих ногу.

„Ето их, баба! Јазук, да и оно лепо дете погине!“ рече јој улема. „А може валаах, да спасе луду главу!“

— Честити ага, молим ти се, спаси бар њега! јаукну несретница.

„Како да га спасем, кад не ће. Ето кадија и везир и сви пуђаху му да се потурчи, а он, луда глава, не ће. Ти си му мајка, ето га воде, па реци му нека послуша. Јазук, баба, јазук, ако 'наки инсан погине!“ рече милостиви Турчин и склони се поред ње у капију.

У томе и наоружана руља са робовима стиже. Улема изађе пред њих и задржа их, да стану.

— Децо, моја децо! залелека бедна старица и спотичући се преко гомиле камења потрча својим синовима.

„Мајко, шта чиниш с нама?“ зашта је игуман тихим гласом, који благо прекораваше старицу, што није обуздала срце мајчино бар сада, када им требаше највише снаге и духа те да поднесу последњи удар своје судбине.

— Пајсије, сине мој! Децо моја! Митре! Тако ти млека мајчина, спаси главу своју!

„Мајко, зар да се потурчим?“ одговори јој Митар а у очима му се завртеше сузе, гледајући оно очајање и бол, што трепташе са лица мајчина.

— Митре, сине мој! Пајсије! Зар да вас обојицу на један мах изгубим? Ко ће мајци очи заклопити? Ох, људи! Турци! Што ме гледате, кукавицу? Кумим вас Богом, убите и мене! Пајсије, сине мој! Реци му ти... спаси га... Бар један нека је мајци на очима. Ко ће тешити мене несретницу за тобом?

Пајсије слушаше мирно и са тугом речи мајчине; а кад она прекиде говор, и с надом погледа у старијега сина, он благо рече:

„Мајко! Зар слуга Христов може саветовати Хришћанину, да потури веру? Ради краткога земаљског века да изгуби вешти? Умири се, мајко! Бог је милостив, он ће опростити срцу мајчину, а наше душе молиће се њему, да те што скорије ослободи мука земаљских. Тамо... тамо ћемо бити сви заједно!

Јадна старица мучила се да схвати дубину синовље утехе, али срце мајчино обузело је све остало, и она само јечаше: Децо! Митре, спаси се!

На то приђе и улема и поче говорити Митру, нека бар привидно прими Мухамеда, само да се од смрти сачува.

— А умиру ли и Турци? зашта Митар.

„Умиру, ја како!“

— Па чиме ме плашите онда? Мајко, хвала ти на млеку; али може ли бити боље вере од хришћанске? Сме ли Србин потурити косовско знамење и осрамотити гробље дедова?

И довршујући ово он гласно запева:

„Мајко моја, на млеку ти хвала,
Ал' не хвала на такој беседи!
Има л' боље вере од хришћанске?
Може л' Србин образ потурити,
Своје крсно име погазити?
За крет часни и име Србинско
Србин гине од сад и до века!

Али јадна мајка није чула више; као прострељена она је пала крај ногу својих синова и онесвесла обгрлила ноге Пајсијеве, који је благо и с болом гледаше. Откопчаше јој руке од ногу синовљих, оставише је обнезнањену на камењу а њих двојицу одведоше у тамницу.

Када се разабрала, крај ње не беше никога, па ни онога милостивог улеме. Претрнула од страха за децом изађе из тврђаве те да сутра дзи опет дође и преклиње, не би ли бар Митра спасла.

Рапо у јутру пође у тврђаву. Пут је водио пространим и пуетим пољем, што се ширило под Стамбол-капијом, где су данас густе улице са Коларчетовим домом. На тој пољани извршаваху се казне над „бун-

товничком рајом“. Кад се приближила Стамбол-капији, зачу очајничке јауке, који на далеко проламаху ваздух. Ужасан призор, што га угледа, у мало је не сруши. На неколико корака пред собом угледа преко тридесет људи једно поред другог на коље набијених. Низа списко коље слевају се потоци крви а они са јауком куме и братиме пролазнике, да их побију те да се не муче више. Кукавна старица окрете главу на страну и у највећем страху улете у Стамбол-капију. Није смела, да погледа онамо, јер се бојала, да међу невољницима, који је тако ужаснуше, не угледа и прије и страшније, што би материнско срце из груди испчупало.

Кад стиже у тврђаву пред Небојшом, зашта апсанцију за децу, али овај, гонећи унутра гомилу робова, замахну бичем те је удари.

Збуњена ударцем а ни сама не знајући за што, наже клецајући ономе месту, са кога је мало час у страху побегла. Неизвесност, која сваким кроком у њеној души растијаше, толико је мучила да најпосле прикуши сву силу старачке снаге и поче трчати пољу под Стамбол-капијом. Кад стиже на ширину, одакле је могла видети онај страховити призор, мимо кога је мало час прошла, угледа неколико јаничара, од којих неки сеђаху а неки лежећи потрбушке налактили се на крваве руке па са насладом уживају у мукама невољника, који још од синоћ, на коље набијени, јечаху у љутим болима.

„Воде! Воде!“ јаукали су изнемогли гласови очајника. Али нико не смеде додати ни капи воде, јер то беше смрћу забрањено.

Други су опет грдили и клели Турке и Мухамеда, само да их раздраже, не би ли их побили. Али Турци су знали за то, па се на сва дражења правили невешти.

„Шта нас гледаш, турска поганијо, псећа веро?!“

— Јаваш, крмку, јаваш! одговарали су јаничари и мирно су пушили чибукe своје.

Кукавна Сићелија посматрала је са стрешњом лица ових мученика; али ипак кроз ову тугу просијаваше и један зрачак наде, да су јој деца у животу и да ће их

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

она ипак, ма и својом смрћу, спасти. Не хте се освртати више, већ пође; али кад хтеде и последњег да мимоиђе, она задрхта. Учинило јој се као да је чула познат глас, који изнемогло довикну: „Мајко!“ Она заста као камен, али не смеде да се осврне; у часу јој дође да нагне бегати са тога места и брзо крочи напред.

„Мајко!“ зачу се опет онај изнемогли глас.

— „Пајсије! Чедо моје!“ врисну мати, свест јој се помути и она се, као подсећено стабло пред последњим узмахом оштре секире, сруши на земљу.

У првим редовима угледала је свога сина Пајсија, везаних ногу и руку и на колац набијена. Крај његових ногу лежала је трушина без главе а ниже ње укинута глава Митрова. Из сажаљења према његовој младости и необичној лепоти нису га жива на колац набили, него му главу одрубеше.

Около коца слегла се гомила паса на урличући глођу поге игуманове и лочу крв, која из њега тецијаше. Друга гомила дохватила главу Митрову па је глође и накомтрешени реже једно на друго.

Несретни игуман, кога растрзаху паклени боли, мирно је подносио муке па је, прегоревши тело, обратио мученички поглед небу, молећи Бога да се смилује народу, који без паде и утехе трпи невоље у турскоме ропству.

Земља је горела од препеке сунчаних

зрака а силна жеђ, која мори све невољнике, што на оваковим мукама по три дана умиру, мучила је и њега све већма.

„Воде! Воде!“ узвикну он полумртвим гласом и обори очи земљи.

Тада је угледао своју мајку, која се, освешћена од првога потреса, очајнички отимала из руку јаничара те да дотрчи сину.

„Натраг, баба!“ гураху је Турци. „Од јуче иште он воде, па му не дамо. Натраг!“

— Сине мој! Децо моја!“ запомагала је несретна мати, отимајући се из руку јаничарима, који се згомилали око ње те је отискиваху са тога места.

„Укрепи је. Господи!“ уздахну свети мученик за веру и слободу, подиже очи небу а мало за тим и његова глава клону на прса. Издахнуо је.

— Црче, пас! рече један јаничар.

„Ако ће!“ прихвати други и поче празнити па длану пенео из луле.

Из гомиле полудивљих паса, који се гложили око ногу игуманових, залете се један на прса мученикова и дохвати га зубима за клопули врат.

Несретна мати није више ништа видела; полумртву отурише је на страну а страховити лавез и урлик паса оглашаваше над мртвим телом мученика Пајсија зверско опело.

*

На томе месту, где је овај мученик испустио српску душу, диже се данас српско народно позориште.

Драгутин Ј. Илић.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРERAДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ДРУГИ ДЕО.

XII.

и сутра дан није Вјери било боље. Рајски се упути к Татјани Марковној и заједно са Василисом уђе у њену спаваћу собу. Она је лежала у истом положају, као и јуче цео дан.

— Погледај, Василиса, како је бабушки,

рече јој Рајски тихо. Ја не смем ближе, да је не бих уплатио.

— Не би ли било добро, да пробудим госпођу?

— Да како, да би требало, Вјера је болесна, па не знам, би ли требало послати по Петра Петровића...

Он још није ни довршио своју фразу, а Татјана се већ дигла и села на постељу.

— Вјера је болесна? понови она.

Рајски чисто слободније дахну.

На лицу бабушкину, које је још до јуче било мртво и окамењено, показа се на једаред живот, брига и страх. Она му махну руком, да изиде, и за четврт сата беше већ обучена. Великим и журним корацима и забринута лица пређе преко дворишта и ушути се к Вјери. Од умора не беше више ни трага. Живот јој се повратио и Рајски се обрадова страху на њену лицу, као добру и стару пријатељу.

Она опрезно уђе у Вјерину собу, погледа брижним погледима њено уснавано, бледо лице и рече тихо Рајском, да пошаље по старог доктора. Тек онда онази Наталију и њено уморено и измучено лице. Она је загрли и пољуби и рече јој, да иде и да се одмори у својој соби.

Међу тим дође и доктор. Татјана Марковна му лено разјасни узрок Вјерине растројености, скривајући прави узрок. Он пронађе симптоме врућице и рече јој, да не ће бити никаквих рђавих последица, ако јој се унука примири.

Вјера у полуспу прогута лек и заспи тврдим сном. Татјана Марковна јој се намести чело главе и прилегну главом на исти јастук с друге стране. Није спавала, него је пажљиво пратила сваки покрет Вјерин и слушала, како дише. Кадагод би се Вјера пробудила, питала је:

— Спаваш ли ти, Наташа?

И не добивајући никаква одговора, опет је еклапала очи. Али чим би се оствестила мало и опоменула правог стања, у ком се налази, опет их је отварала и тешко уздисала, трудећи се, да заборави на све и да заспи.

Око поноћи зашпте да пије. Једна рука јој иза јастука дода чашу с напитком.

— Како је бабушки? запита она. Наташа, где си ти? Дођи овамо. Што се кријеш неспрестано?

Кад не доби никаква одговора, тешко уздахну и погрузи се опет у дремеж.

— Бабушка не ће да дође! Бабушка ме не љуби више! шанутала је тужним гласом, и тргнувши се на тренутак иза сна дода: Бабушка ми не ће опростити!

— Бабушка је дошла! Бабушка те још љуби! Бабушка је опростила! зачује се глас чело главе.

Вјера скочи с постеље и окрену се бабушки.

— Бабушка! крикну она и спусти главу на њене груди.

Татјана је опет положи у постељу и прилеже својом седом главом поред црне и разбарушене косе своје унуке.

Вјера, дошавши к себи на грудима те своје друге мајке, бризну у плач и потоком суза, јецањем, без икаквих речи исповеди сву своју несрећу, кајање и своје неизмерне муке и страдања.

Бабушка је ћутећи слушала јецање, не бранећи јој да плаче и само јој је притискивала главу на своје груди и посипала пољупцима.

— Немојте ме миловати и љубити, бабушка, шанутала је Вјера... ја нисам тога достојна... одгурните ме... а сву своју љубав и милошту поклоните сестри...

Бабушка је још силније притисну на груди.

— Твојој сестри не треба више мога миловања, а мени треба твоје љубави. Немој ме остављати, Вјера, не туђи се мене, ја сам остављена сиротица! рече јој она и сама се заплака.

Вјера је из све снаге притисну к себи.

— Мајко моја мила! опростите ми! рече она са сјам тихо.

Бабушка јој пољупцем затвори уста.

— Ђути, рече јој; ни слова више никад о том!

— Ја вас нисам слушала, и Бог ме је казнио за то!

— Шта рече ти, Вјера? викну на један пут Татјана, сва побледевши.

— Да, ја сам мислила, да сам умнија и наметнија од вас свију.

Татјана Марковна одахну слободније. Њу је друга нека мисао или претпоставка узнемирила и престравила.

— Ти и јеси умнија од мене, рече јој, више си и учила него ја, али ти ниси искуснија од своје бабушке.

— Сад сам... и искуснија! помисли Вјера тужно и наже се лицем на раме госпођице Бершковице. — Уклоните ме одавде, настави она, Вјере више нема. Хоћу од сад да будем ваша друга Марта... Хоћу да оставим ово старо гнездо и да се преселим тамо, к вама.

Бабушка ју је само миловала. На послетку заспаше обе једна поред друге.

Сутра дан у јутро устала је Вјера без знакова грознице, само што је била бледа. Она је своју болест исплакала на грудима бабушкиним.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Доктор је рекао, да се не треба више ничега плашити и забрани Вјери, да не сме неколико дана излазити из собе.

Све је пошло обичним колосеком. Само што су међу Татјаном Марковном и Вјером настали некакви други, нови одношаји. Бабушка није досађивала Вјери можда каквом претворном снисходљивошћу, а очевидно је било, да не узима тако олако тај судбоносни опит у животу једне жене, као што је то чинио Рајски — но још мање је показивала оно безусловно презирање према погрешци или паду своје унуке, каквим обично стари и уживели у људске појмове ригоризам, који чак и не истражује много узроке паду, жигоше оваке случајеве.

Вјера се уверила, да јој је бабушка искрено опростила, али јој за то ипак није било лакше. Она је очекивала и желела строг суд; на пример, да ју је Татјана Марковна укљонила из своје близине, да ју је послала на шест месеци или на годину дана на своје најудаљеније село, да тамо испашта, што је погазила љубав и обмахнула поверење своје мајке; а за тим тек да јој је опростила и позвала к себи, и онда још годинама јој ускратила своју љубав и нежност, догод је она сама својим радом и понашањем опет не заслужи; само тако би се Вјера коначно утешила, онда би тек постало право искупљење или би нестало свега у тами заборава, ако је истина, да време све успомене збрише, као што тврди Рајски.

— Да ли баш све? питаше се тужно.

Она се трудила непрестано, да проникне у смисао тога бабушкина ћутања и те њене нове, неочекиване нежности, и међу тим је више пута оназила, како је бабушка некако особито погледа, не знајући, како да разјасни те погледе?

Било јој је са свим јасно, да бабушка душевно страда. Од силне туге се чисто променила, погурила се, пожутела и на лицу се показиваху дубоке боре. И заједно с тим, кад би погледала Вјеру или је слушала, кад говори, она би се на једаред усправила и погледала на Вјеру са толико нежности, као да види у њој не ону стару Вјеру, своју унуку, него рођену кћер, која јој је постала још милија.

— А за што да сам јој милија? За што ме штеди? питала се у себи Вјера. За то ваљада, што се њено женско срце испунило сажаљењем; а до сад ју је уважавала, поносила се њом, признајући јој право, да слободно мисли

и ради, пуштала јој је све на вољу и веровала јој. И све то сад пропаде! Она је на зло употребила њено поверење, и пала је са висине своје поноситости!

Није више презирала ни јавно мњење, као некад. Њу је болело, што је изгубила цену и у очима глуцака, као што се изразио Марк. Уздигла је за дивљењем и поштовањем, које су јој сви одавали, и које је сад за навек изгубила! Остало јој је још само да приклони главу пред општим презрењем, на је и била спремна, да је приклони.

Спољашње је изгледала свима мирна и спокојна, али за то јој беху очи упале, руменила нестало са бледог лица, није више било оне грацијозности и слободе у кретању. Измршавела је и видело се, да јој је живот досадан.

Није марила ни за кога и ни за што. Седела је обично сама у својој соби, долазила је да руча са бабушком и поницала је главом, кад би је бабушка погледала или почела с њом ласкаво и нежно говорити. Постајала је из дана у дан жалоснија и покорнија, старала се, да што брже изврши сваку бабушкину жељу, изражену речима или погледом. Није се усуђивала никоме ништа заповедати. Чинило јој се, да Василиса и Јаков гледају на њу са сажаљењем, Јегор дреко, а собарице подсмешљиво.

— Ето ти сад тог новог живота! мислила је у себи.

Татјана Марковна мотрећи на Вјеру постајаше све замишљенија. Чинило се, да Вјерина туга и на њу прелази. Често би дуго времена седела сама, подлактивши руке о сто и ухвативши се обема рукама за главу.

И она и Вјера су волеле друштво Рајског. Његова простодушност, нежност, искреност, која је провиривала из сваке речи, из сваког његова погледа, на послетку његова живахност и духовитост беху у стању, да их мало утеше и разговоре.

Али он се узалуд трудио, да растера са свим њихову тугу, која се као облак наднела над њих и над целу кућу. Он би се и сам растужио, кад је видео, да ни његово уважавање ни бабушкина нежност нису били кадри да поврате бедној Вјери пређашњу бодрост, поност, уздање у себе, силу ума и воље.

— Бабушка ме презире, и љуби ме само из сажаљења! Овако се не да живети, ја ћу умрети! пришапну једног дана Рајском.

Он полети к Татјани Марковној, да јој приповеди нове муке Вјерине. На његов велики ужас увери се, да бабушка не имађаше снаге да утеши јадну Вјеру.

XIII.

Другога дана, после једне од оних неспаваних ноћи, каквих је већ много од неког времена Татјана Марковна провела, пошаље по Тита Никоњића. Он дође весео и радостан, што је болест његове старе пријатељице тако срећно минула; понео беше огромну лубеницу и ананас Татјани на дар, али кад је виде, сав се промени од изненађења и страха.

Она му ћутке даде знак, да иде за њом и пође у врт. Тамо је седећи на Вјериној клупи провела до два сата у разговору с њим и за тим се, гледајући у земљу, врати у кућу, а он као убијен оде кући, нареди камердинеру, да му спреми пртљаг, пошаље по поштанска кола и одвезе се на своје село, камо већ неколико година није ни завирио.

Рајском паде на намет, да га посети и дошавши онамо зачуди се, кад чу ту новост. Приповеди и бабушки, шта је чуо; она му рече, да је Тит Никоњић морао отпутовати због неких нередџа, који су наступили на његову добру.

Вјера је била тужнија него икад до сад. Кад се спустила ноћ, легла је у кревет, али не мога заснати, него је гледала отвореним очима у мрак. Трудила се да заборави и засни, али узалуд, сан не долажаше. На једаред јој се учини да се врата полагаано отварају, зачу се и шкрипање... Она се подлакти и упре очи у врата. Угледа за тим и светлост, коју је једна рука с преда заклоњила. Вјера престане гледати, спусти главу на јастук и учини се као да спава. Видела је, да улази Татјана Марковна, тихо и са свећом у руци. Она спусти ћурак са рамена на столицу, и обучена у бело приближаваше се као какво привиђење Вјерину кревету. Метне свећу на столић чело Вјерине главе, а сама седе на диван с противне стране. Све то је учинила, а да ништа и не чушну.

Она пакљиво посматраше Вјеру, која је лежала са затвореним очима.

Прође тако више од по часа. Вјера на једаред отвори очи, и виде Татјану, која је не престано на њу гледала.

— Ти не спаваш, Вјера?

— Не спавам.

— За што?

Вјера не рече ништа, но само гледаше у лице Татјанино, која јој се чињаше још блеђа него обично.

— Не може да поднесе ударца! помисли Вјера.

— За што ме казните и ноћу, бабушка? зашта она тихо.

Бабушка је ћутала и гледала на њу. Вјера јој одговори истим таким дугим погледом. Обе жене говораху очима и чинило се, да разумеју једна другу.

— Не гледајте тако, бабушка, ваша туга ће ме убити! започе Вјера. Боље ме одагнајте од себе, него да тако кап по кап изливате ваше презирање. Опростите ми, бабушка, ако можете, а ако не, ви ме боље живу сахраните!

— За што, Вјера, не говориш онако, како мислиш?

— А за што ви ћутите? На што мислите? Ја не разумем ваше ћутање и то ме мучи. Ви имате нешто да ми рекнете, па не говорите ништа.

— То је врло тешко рећи, Вјера. Моли се Богу и разумеј бабушку без речи, ако можете.

— Покушавала сам молити се, па не могу. А шта и да молим? Да смрт што пре дође?

— За што смрт? Све је заборављено и опрштено, рече Татјана Марковна, покушавајући још једном, да Вјеру умири и утеша и седне на кревет поред ње.

— Није заборављено! Моја погрешка стоји написана у вашим очима; оне ми непрестано говоре...

— Шта ти говоре?

— Да живота више нема и да је све пропало.

— Не умеш ти да читаш у бабушкиним очима.

— Да ћу умрети, то знам! Само да смрт тако споро не иде!... рече Вјера, окрећући главу к зиду.

Татјана Марковна тихо климаше главом.

— Нема више живота! понови Вјера тужним и увереним гласом.

— Може се живети! рече госпођица Берешкова са дубоким уздахом.

— После... онога? зашта Вјера, обрнувши, се к њој.

— Да, после онога.

Вјера уздахну.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uniliv.rs

— Ви не знате, бабушка... ви нисте така,

WWW.UNILJ.B.RS
као ја.

— Иста така! прошапута бабушка, да се једва чуло, нагнувши се према њој.

Вјера се трже, погледа је два три пут питајући и за тим се опет тужна спусти на јастук.

— Ви сте света! Ви никад нисте били у мом положају, говорила је она, не гледајући на бабушку. Ви сте праведница!

— Грешница! прошапута Татјана још тише.

— Сви људи су грешни, али ви нисте така грешница, као ја.

— Иста така...

— Шта рекосте?! рече Вјера са изразом ужаса у гласу и очима и нагло се подиже.

— Да сам иста така грешница, као и ти!

— За што клеветаш сама себе? цикну готово Вјера, дршћући и притискујући јој лице на груди. — Да умириш и спасеш јадну Вјеру? Бабушка, не лажи!

— Ја никад не лажем, рече старица уславајући се. Не ћу лагати ни сад! Да, ја сам грешница... грешница, говорила је она, падајући на колена пред Вјером и наслони своју главу на њене груди. Опрости и ти мени!

Вјера се чисто скаменила од ужаса.

— Бабушка, прошапута она, гледајући на њу са очима, разрогаченим од изненађења, може ли то бити?

За тим силно притисну бабушкину главу на своје груди.

— Што си то учинила? За што ми то говориш? Узми натраг своје речи! Ја нисам ништа чула... све ћу заборавити... држаћу, да ми се то у бунилу причинило... немој да себе казниш мене ради!

— Не могу; то сам Бог заповеда! говорила је бабушка, још увек клечећи са погнутом главом пред својом унуком.

— Устани, бабушка!... ходи овамо к мени!

Бабушка заплака на грудима своје унуке, која такође удари у плач и зајеца, као мало дете.

— За што си ми казала...

— Морала сам! Он је хтео да се понизим! прошапута Татјана, показујући руком пут неба. Његова је воља, да иштем опроштења у своје унуке. Опрости прво ти мени, Вјера, на онда ћу моћи и ја теби опростити. Ја сам сагрешила, што сам се надала, да ћу своју тајну са собом у гроб понети; сад се ево мој грех на теби осветио!

— Ти ме избављаш од очајања, бабушка!

— Издављам и себе, Вјера. Бог ће нам опростити, али он тражи прво одмазде и покајања. Ја сам мислила, да је мој грех заборављен и опроштен. Ћутала сам и важила међу свима вама као праведница... Живела сам као окречен гроб посред вас, носећи у себи тешки грех, и који је ето на теби избио на површину. Бог ме је сад преко тебе покарао... Опрости ми од срца!...

— Бабушка! зар се може и зар се има шта праштати својој мајци? Ти си у мојим очима света, и ја да сам те боље познавала, не бих се никад дрзнула радити што год без твога знања и одобрења.

— То је мој други страшни грех! Ја сам ћутала и пустила сам те, да и ти паднеш у... повор, и за то ми се сад и твоја покојна мајка свети! Она ми се увек у сну показује... она је и сад овде међу нама двома, ја је видим. — Опрости ми и ти, покојнице! говорила је старица, обазирајући се око себе запрепашћеним погледом и пружајући руке к небу.

Вјера се трудила да је подигне.

Татјана Марковна с напором устане и седне на диван. Вјера јој брже дода колоњску водицу и воде и покваси јој чело и слеће очи. Онда седне код њених ногу на Ђилим, посипљући јој руке пољупцима.

— Ти знаш, да све тајне мора јарко сунце проказати! започе Татјана, кад се мало опоравила. За ових четрдесет и пет година нико за то није знао, само он и Василиса, и ја већ мишљах, да ћемо ми умрети заједно с тајном. Па сад ево, како је изишла на светлост! Воже мој! говорила је као изван себе Татјана Марковна, склопивши руке пред распелом, да сам знала да ће тај гром ударити другу... моје дете, ја бих још онда јавно, пред црквом, пред гомилом народа, исповедила била свој грех!

Вјера слушаше са удивљењем, чисто бојећи се да верује у оно, што је чула, и пакљиво је мотрила и изучавала сваки њен покрет, сваки поглед, сумњајући у њене речи и схватајући га као неки пројичан поступац, или великодушну замисао са бабушкине стране, да спасе и охрабри њу, која је тако дубоко пала. Али та молитва, то призивање њене покојне мајке! Не, ни једна глумица не би се подухватила, да игра таку улогу, а бабушка беше оличена истина и искреност!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Вјери чисто спаде сињи терет са срца, живот јој се повраћао; учини јој се, да се њена могила претворила у цветњак, људи да су постали дружевни и искрени, као и пре, а природа да је заблистала пређашњом лепотом. Сутра дан ће устати бодра и мирна, видеће око себе мила лица. Одношаји међу Татјаном и њом промениће се; не ће бити више бабушка и унук, него две другарице, једнаке и неразделиве. Она јој је исто онако нехотице рекла „ти“, као и Рајском; кад је заговорило само срце, заборавила је на хладно „ви“ и задржала је себи право, да јој и даље тако говори.

Тек сад је разумела, за што је бабушка после њена признања постала према њој још нежнија и ласкавија. Да, бабушка је узела њено претенико бреме и натоварила га на своја стара плећа, збрисала је својим грехом грех своје унук и није га сматрала за „губитак части“. Губитак части! Та праведна, разборита и најнежнија жена на свету, која је све љубила, све своје дужности извршивала, која никад никога није увредила, никога обманула, која је цео живот посветила другима, коју су сви око ње поштовали и љубили — та жена је „пала и изгубила част!“

Дакле и њој, Вјери, ваља посветити цео живот другима, као и њена бабушка, и путем дужности, непрестаних жртава и рада започети други нов живот, са свим другачији него онај, који ју је довео на дно понора — живот, ком је садржина: љубити ближње, истину, и оно, што је лепо и добро.

Она нагло устаде:

— Бабушка, рече, ти си ми опростила и љубиш ме већма него све остале! Ти волијеш мене него Марту, ја то добро видим. А знаш ли ти, колико и како ја тебе љубим? Ја не бих толико патила и мучила се, кад те не бих тако силно љубила! Колико дуго времена је требало, док смо се заиста упознале!

— Одмах ћеш сазнати све; чуј моју исповест и осуди строго или опрости, а Бог ће нама обадема опростити.

— Ја не ћу и не треба ништа да чујем! За што?...

— За то, да и ја сад претрпим оно, што сам требала претрпети пре четрдесет и пет година. Ја сам украла свој грех! Ти ћеш га сазнати а сазнаће га и Борис. Нека се бар унук мало насмеје над седим косама старе Кунингиде!...

Бабушка пређе два три пут узбуђена по соби, тресући фантастичком одлучношћу главом.

Она је опет личила на стари, женски, породични портрет у галерији са својом суровом важношћу и поноситим самоуверењем. На лицу јој се изражаваше борба и победа гордости над јадам и муком. Вјера се осећала као слаба и јадна девојчица пред њом и скромно и плашљиво јој погледаше у очи, испоређујући у мислима своју младу и неискусну снагу, која је ту скоро тек изазвана на борбу са животом, са том старом, прекаљеном у дугој животној борби снагом, која још беше силна и несломљена.

— Ја је нисам разумевала! Шта је била моја хваљена мудрост и знање пред овом бездном?

За тим јој беше прва мисао, да притече у помоћ бабушки и осујети њену исповест и да тим уштеди излишне и тешке муке њеној и онако измученој души. Она клекну пред њом и ухвати је за обе руке.

— Ти и сама осећаш, бабушка, колико си ти учинила сад за мене: цео мој живот не би био довољан да ти наградим твоје милосердно дело. Не иди даље, дошла си већ до краја твоје казне! Ако баш нарочито желиш, ја ћу шапнути Борису реч две о твојој прошлости, и онда нека све старо падне у заборав. Ја сам видела твоју патњу, па за што да још и даље сама себе мучиш исповешћу? Суд се свршио, и ја не ћу да примим исповест. Ја немам никаква права да те саслушам и да ти судим, допустити ми само да те обожавам и благосиљам целог свог живота.

Татјана Марковна уздахну и за тим је загрли.

— Нека буде тако! рече она. Ја узимам твоје решење као опроштај од Бога и захваљујем ти, што си поштедела моје седе косе.

— Хајдемо сад тамо, к теби, да заједно отпочинемо.

Татјана Марковна је скоро на рукама однесе до куће, положи у своју постељу и легне поред ње. И кад је Вјера загрејана у њеним наручјима тихо заснула, бабушка најљубиво устане, узме свећу и посматраше нежно чисте и fine црте њена лепог, бледог лица, којем тек сад сан беше донео мир и покој. За тим је прекрсти, дотаче јој се уснама чела и клекне поред постеље.

— Буди милосрдан с њом, Господе! топло се мољаше она. И ако се још није испунила мера твога гнева, отклони гром од ње, и удари опет у моју седу главу! ..

Дуго још после молитве седела је над спаваћивом, а за тим тихо легне поред ње и окружи њену главу својим рукама. С времена на време би се Вјера пробудила, и онда би подигла

(Наставиће се).

очи на бабушку, опет их затварала и у полусну све јаче и нежније притискивала своје лице на њене груди, баш као да хоће да се што дубље зарије у њезина наручја.

ПЕТ СТОТИНА И ТРИ ГОДИНЕ.

(Наставак.)

Во нас, дакле, пред тужним Косовом; ту ћемо се зауставити крај гроба велике царевине, која, замучивши се на самртничком одру код реке Марице, напреже последње силе, домиле до поља Косова и на том крвавом месту, путивши последњи ропак, издахну смрћу мученика, смрћу достојном онога Ђенија, који својом величином кроз два века увенчаваше државу. Не беше ли дакле најзгодније, да са ове узвишене хумке погледамо у далеку прошлост, да погледамо на дух историје народа, који се заче под осветљеним липама и жртвеницима древних болова па се развијаше све даље и даље, док се не заогрте порфиром силних краљева, пред чијом силом задрхта горда Византија.

* * *

У такву стању била је Србија све до онога дана, кад је требала да прионе свим силама око сузбијања азијске навале, која са бедема галипољских пређаше васцелом Балкану а која се доцније под зидовима Беча једва задржала.

Смрт краља Вукашина била је онако исто велик губитак по Србију, као и смрт самога Душана. Децентралистично растројство, које је смрћу Душановом започело да комада велико царство, смрћу царева намесника ликоваше дан своје унутарње победе. Нема сумње, да је један део властеле са српским духовенством покушао да стане на пут очигледној пронасти. Ђурађ Срацимировић Балшић, „самодржавни господин свој зетској и поморској земли“, као и Вук Бранковић, „по милости Божјеј“

самодржавни господар Приштине и косовских земаља, оба зета Лазарева, признадоше таста за свога господара, за наследника круне Неманића, те се тако већ 1386 године могаше Лазар и потписивати: „*Въ Христа Бога, благоверни кнезъ Лазаръ, господинъ вѣсои србскои и поморие земли*“. Али како је изгледао последњи владар још са свим нераскомадане Србије? Како одсјајиваше златна круна Неманића, окићена алемима многобројних победа, на челу једнога Грбљановића? Бели орао силнога Душана оборио је тужно своју главу, погледајући на чело народног мученика, око кога ће се скоро обавити венац кипариса. Међу поцепаном властелом не беше више оне синовље покорности, коју цар Душан налажаше под својим скитром. Многи не хтедоше признати своју потчињеност Лазару, па чак и они, који ставише круну на главу Лазареву, да ли је ставише зато, што увидеше да је он једини кадар из рушевина по ново дићи сјајну и величанствену зграду негдашње царевине? Да не беше и на овоме месту личних обзира, који захтеваху, да престо Неманића не заузме по њих опаснија личност, него што би то могао бити рођени таст? Зар народни витез, син погинулог краља Вукашина, на коме већ блисташе порфира самодршца, не имађаше можда и већег права да српску државу поведе обновљеној слави?

Ово су питања достојна да их пред историју положимо. А сад хајдемо даље!

Раздор властелински и одуширање Лазару најбоље је доказао, колико нови „самодржац“ може рачунати на слогу у својој

држави. Многи од њих навукоше *црвене чизме** независних господара, а који и признадоше Лазара, не признадоше га тиме и као *искључива* господара, који ће њиховим правима донекле самостално управљати. Да би своја права и у дело привео, морао је Лазар силом угушивати упорну властелу. Но за све ово требаше, поред силе, и довољно времена а за ово последње не могаше нико јемчити, кад баца поглед на ону азијатску хорду, која започе већ купати на вратима српске царевине.

Има ли дакле трагичнијег владоца у историји народа, него што то беше *Лазар Грбљановић*? Примивши на себе тешки удес да спасава државу од неизбежне пропасти с поља, он не имађаше снаге ни да је од унутарњег растројства спасе. Властела се цепала и одметала а концентрисана најезда с поља већ се увелико спремаше, да се згодним растројством што боље користи. Очајнички положај косовских мученика до данас нико није боље схватио, него сам народ, који је то у својим умотворинама приказао. Цар, „самодржац“, па нема моћи ни средстава да принуди српску властелу на безусловну послушност. Место ауторитетом самодржачке власти, он је принуђен да моли и преклиње за општу помоћ од својих потчињених. Из Лазарева грла не чујемо више грмљаву поноситог Душана, који, кад угледа пред собом силну војску, овенчану славним победама, узвикује: *Јунаци, кажите сами, куда да вас поведем?*“ Не! Ту смерни и немоћни кнез пише грамоте, у којима преклиње:

*„Ко не дође на бој на Косово,
Од руке му ништа не родило,
Ни у пољу шеница белица,
Ни у брду винова лозица!
Не имао од срца народа,
Ни мушкога ни девојачкога,
Рђом као, док му је колена!“*

Јадни Лазаре! Колико суза и бола лежи у позиву твом! Колико мученичких уздаха у преклињању твом! Тако је! У ово неколико рећи оценио је праведно народ сву величину мученичке душе твоје, на коју је властелинско растројство државну пропаст свалило. Теби само доликује

* Црвене чизме носио је само владалац.

име велико-мученика. јер трнов венац, који ти у томе часу обави главу, беше онај, под којим издахну највећи мученик за спас човечанства. То беше венац искупитеља Христа!

Прегледавши у најкраћим потезима историјски правац политичког развијања, време је да укажемо и на политичке околности, које се око Лазареве Србије истицаху с поља. Турска сила не би ни у ком времену имала згоднијег начина, него што га у томе часу имађаше, те да као победилица загрози целој Јевропи. Она је са Галипољских тврђава бадро посматрала онај фатални заплет, који се међу трулом Византијом и саревњивим Римом преко познатих држава укрштаваше. Византија и Рим, та два вечно непомирљива суларника, вођаху у велико саблажљиву борбу око превласти црквених догма. Догматична питања и њихове разлике у расцепљеној Христовој цркви међусобно се заоштрише толико, да се започињаху у велико сматрати као политичка начела животна значаја, која се кад тад морају мачем решити. Католичка црква, као носилац религијозног међународног јединства, имађаше у одбрани вере под својим окриљем сав многобројни Запад, православље се грчко утврђиваше само на Истоку, па и то не са свим; јер уједињена папска сила умеде наћи начина, да се и онамо увуче. Политички Рим старог века, који господараше целим светом у средњем веку, мал не постаде религијозни господар васцелог Истока и Запада. Краљевина Угарска, која у то време беше куд камо моћнија од труле и усамјене Византије, била је уједно и поборник апостолске тијаре на Истоку. Борба међу католичким и грчким Хришћанством с једне стране и српским Богумилством, које тежаше да се од свију ових догма еманципује, с друге стране, била се најжешће испољила у двома српским покрајинама, у Босни и Херцеговини. Религијозна трвења, која највише припомагаху спољашњем политичком растројству, не допуштаху никако да се Константинопољ и Рим уједине ни пред општим непријатељем Хришћанства, пред Исламизмом. Последњи владалац грчки схватио је сву тежину будућих догађаја па је према

томе и тражио најзгоднијег начина, како ће пред Римом што искреније представити истоветност животних интереса Истока и Запада у заједничкој одбрани против Турака. Нема сумње, да је и сам Рим осећао важност овога питања па се баш за то и спреми, да што веће користи из овога извуче за себе. Папа је пристао да позове све католичке државе на најславнију кретацку војну у одбрану Хришћанства, али, пре него што би ово покушао, захтеваше, да се византијска империја, којој се тада

границе сузише готово око бедема цариградских, одрече свога православља и прими догму намесника Петрова у Риму. Толико је слепи фанатизам догме успео да помути сваку здраву мисао, која је у овако очајном тренутку по цело Хришћанство потребна била. То беше најјаснији доказ, да је Византија на смрт осуђена; јер и грчко православље са онаким истим фанатизмом одговараше на то са узбуђеног Хиподрома: „Волијемо и турски турбан, него кардиналеки шешир“!

(Свршиће се.)

Драгутин Ј. Илић.

КЊИЖЕВНОСТ.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ.

Bolgar népköltési gyűjtemény. Eddig kiadatlan eredeti bolgár szöveggel. Fordította és a bolgár kormány segélyével kiadta: *Strausz Adolf.* Az előszót írta: Dr. Sismanov D. Iván, a bolg. közokt. miniszt. osztályfőnöke. 2 kötet. Budapest, 1892. Révai testvérek. Ára 6 frt — L. 334 + XVI + 393

(Наставак.)

У шестом одељку (стр. 59—71) говори Штрауе о *Краљевићу Марку*.¹

Како знамо, да Штрауе није довољно проучавао нар. појезију, не изненађује нас, кад нађемо на многе велике погрешке у његовој расправи. Он и. п. мисли, да садржина јуначких нар. песама „legtöbnyire a török hódoltság első évtizedeit tárgyalja“ (најчешће износи прва деценија турског покорјења).

У шестом одељку говори Штрауе о „деци“, која се спомињу у песамама о Краљевићу Марку. „Az elsőbbséget — пише Штрауе — a bolgár népköltészetben mint hős, nem Marko foglalja el, hanem öt gyermek“... (Првенство у бугарској нар. појезији не заузима Марко, него петоро деце...) Штрауеу као да није познато, да има и *српских* нар. песама, у којима долазе *деца* као енакнији од Марка (в. Rad jugosl. ak. XLVII. стр. 89; ср. Петрановић: Срп. нар. песме II., стр. 539; ср. Глашник 50, стр. 146—148). За ту децу вели, да су

¹ В. Archiv für slav. Philologie V. стр. 439—455; Ирбијеве и Макезијеве: Путовање по слов. земљама, стр. 68—74; Штур, О нар. песамама, стр. 148, и т. д.

персонификација народних елемената² (a természeti elemek személyesítői).

Занимљиво је, како је Штрауе неодлучан, коме да даде Краљевића Марка: Србима или Бугарима. Спомињу Марка много и српске и бугарске нар. песме, то зна Штрауе, па да учини крај распри, подели он Краљевића Марка на двоје, па даде једну полу Србима а другу Бугарима!³

„Szarmazásra nézve szerb család ivadéka, szereplésre nézve rendszeren a bolgár nép közt mozgott“... Да је Вукашин узео за жену сестру Момчилову, то признаје Штрауе; да је Вукашин отац Марков, и то признаје Штрауе; да је Момчило *бугарског* порекла, то тврди Штрауе (I. 321), па ипак мисли, да је Марко, син сестре Бугарина Момчила, „потомак *српске* породице“! А стари летописац српски бележи, да „три браћеници: Оугљеша и Њљкашин и Гоико које-

² Ср. Штур, О нар. песамама, стр. 7 и 20—22. Ср. Archiv für slav. Phil. V. стр. 44. Лепо каже Руварац: „Богови из божанственог сумрака спуштају се у јасност земљака јунака; митијско значење њихово све више уступа особљиво значајном; мотиви, што их к делима крећу, све више узимају етијску нарав, и тако, што се год већма приближују сунцу наших дана, то се све више губи јаност она, која им обасипа лица, то све бледи бива божанствени знак на челу њиховом, док га нанослетку јуначки меч и златни краљевски венчац не замене“. Рув. Две студ. распр. стр. 24—25.

³ Шта ће само Хрвати? Требао је Штрауе и њима шта дата!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да „раздѣлише сръвскоу ю земљу на три части“ (Шафарик, *Ramatky dřevního*, стр. 72; Гласник 53 стр. 67; Споменик срп. ак. III. стр. 106 и 126), и бележи да за време кнеза Лазара „три краља вѣсть сръвська: оу Призрѣкноу Лазарь, оу Босни Стефанъ Твртко, оу Прилику Марко Вьлкашиновъ“ (Гласник 53 стр. 68). Није у осталом потребно побијати Штрауса: он говори а не доказује, а ако покуша доказивати да је Краљевић Марко Бугарин и побијати доказе Јастребова и др. да су Срби, онда ће му се моћи одговорити⁴.

Штраус пише, да су пронале многе бугарске песме, које су помињале „стару славу и старе јунаке“ и „љуте битке, муке свакојакѣ“, и да су бугарски певачи у песмама изостављали име бугарског цара Асена; он тврди даље, да се о Краљевићу Марку највише песама налази у Бугарској и Македонији⁵; дакле у бугарском народу. Кад то све доведемо у свезу, онда излази, да бугарски народ није смео „због турског господства и грчких ухода“ спомињати *бугарског* цара, а певао је о Краљевићу Марку много, више него српски народ, који је сачувао спомен српских царева и који је име Марково уносио и у оне песме, где му није место!

Бесонов у својој збирци нар. песама говори о цару Душану у битци на Косову (Штраус I. 7—8). Штраус није пропустио да га због тога не пемеје као и д' Аврила⁶, што је при састављању песама о косовском боју уједно изоставио најважнију песму (Kosovo, St. Novaković, стр. 16 пр. 2), а овамо је и он правно не мањих погрешака. Кад је Бесонов⁷ могао довести Душана на Косово, могао је и Штраус довести Лазара на Ровине! „Kraljević Marko — пише Штраус — 1391-ben (?) a törökök szolgálatában Mircse oláh vajda ellen harczott. Ezt a hadjáratot Bajazet indította azon ezelből, hogy Bolgáriát a maga számára biztosítsa.

⁴ П. Руварац пише: „Ти (Србине) имаш твоје јуначке песме, каквих немају нигде су кад имали она браћа твоја Хрвати и Бугари, па ти и због тога завиде они, и завидећи као браћа теби љуте се у себи, што немају старца Милију“... који је испевао „песму о женидби цара Стефана, и о војводама и јунацима Душановог доба, о Молчицу војводи, о Релии Крилатици, о Љутици Богдану и о Краљевићу Марку и осталим војводама и јунацима српским“ (О кнезу Лазару, стр. 180—181).

⁵ А и тамо станују по њему Бугари.

⁶ Штраус пише: D. Avril!

⁷ То чини и једна срп. нар. песма. Јастребов: Обычай и пѣсни турецкихъ Сербовъ, стр. 214.

Ebben részt vettek akaratum ellenére Lázár (?), Konstantin, Marko stb. Különben ez a hadjárat a törökökre nézve szerencsétlenül végződött és a ravinsko (!) mezei döntő esatában számos bolgár vitéz esett el és ezek közé (!) számitandó Marko és Konstantin is“ (Краљевић Марко војевао је 1391. г. (?) у турској служби против Мирче војводе влашког. Овај рат започео је Бајазит са намером, да Бугарску себи осигура. У овом походу учествовали су против своје воље Лазар (?), Константин, Марко и др. У осталом овај поход несретно се свршио за Турке, и у одлучној битци на *равинском* иољу (!) пало је много *бугарских* витезова; *међу ове* (!) могу се убројати и Марко и Константин). Овоме не треба коментара! (Ср. н. п. Гласник 42 стр. 267—268; Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић: Историја срп. нар. I. стр. 150).

„На а Marko költeményeket a bolgár nép költeszetében olvassuk, lehetetlen észre nem venni, hogy a bolgár Markót távolról sem környezi oly nagy idealizmus, mint a szerbekét.... A bolgár Markónak van sok árnyoldala..... A szerb népepikában alig találunk csak egy-két költeményt, a melyben Marko árnyoldalairól is említést tennének“ (Кад читамо песме о Марку у бугарској појезији, морамо оназити, да Марка не окружује ни близу тако велик идеализам као у српској..... Бугарски Марко има много тамних страна.... У српској нар. појезији једва налазимо једну две песме, које напомињу Маркове тамне стране.) Да је Штраус прочитао само Вукову другу књигу нар. песама, он не би могао рећи, да се међу српским песмама о Марку налазе само једна две-ли, које износе Маркове махне. Да је боље проучио у опште наше нар. песме, видео би, да су у нашим нар. песмама „сва узвишенија својства, која могу човека да красе спојена у *Милошу*“ („Стражилово“ 1885. г. стр. 1417.) а у српском Марку да је оличен сам народ српски, са свима врлинама и магнама.

Штраус мисли, да су српске нар. песме о Краљевићу Марку ближе историјској истини, него бугарске! („а bolgár Marko dalok a szerbiaiaktól megkülömböztetendők abban is, hogy ez utóbbiak inkább ragaszkodnak a történelemhez.) Јагић мисли, да су у опште бугарске нар. песме „сачувале више старине, него српске“ (Отаџбина IX. стр. 299). Краљевић Марко српских нар. песама ако није даље од историјске истине бугарског

Марка, ближе зацело није. (Rad jugoslov. ak. XVII. стр. 63; Рув.: Две студ. распр. стр. 51—73; Ср. Годишњица II. стр. 132; Отаџбина IV. стр. 45).

„Érdekesség szempontjából még felemlitem legalább azon nagyobb monumentumokat, amelyek a Balkán félszigeten (!) még ma parság is Kraljevič Markó nyomdokait jelzik“. (Ради занимљивости напоменућу *веће* споменике, који на Балканском полуострву (!) још и данас обележавају трагове Краљевића Марка.)

Када је Штраус хтео да забележи све споменике о Марку и то на целом Балканском полуострву, требао је још много и много споменика о Марку наћи и споменути (а то није тако тешко: пуно их је на Балкану⁸ а не превести из збирке браће Миладиновића традиције, које су они о Марку забележили⁹ (Бугарски нар. пјени, стр. 527—528).

⁸ Ср. и п. М. Ђ. Милићевић, Кнежевина Србија стр. 231, 316, 368 и 955; Краљевина Србија, стр. 21, 276 и 284. Отаџбина V. стр. 497 и т. д.

⁹ Наравно није споменуто, да је то преведено.

(Свршиће се).

Ст. Станојевић.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Летописе Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књига 170. 1892. свеска друга. — У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића 1892. Стр. 153. — Скоро није Летописе М. С. био одабран садржином, као што је ова свеска. Ту су радови све лепши од лепшег, све бољи од бољег. На првом месту је историјска студија од Синише: Урош II. Примислав = Првош — Првослав (стр. 1—20.) Синиша доказује, да је „Урош II. Примислав, који је у Рашкој; иза Уроша I. (Вуканова синовца) као велики жупан владао, идентичан са Првошем — Првославом Драгихнићем, најстаријим братом Стевана Немање, а нишомто брат ни Десе ни Урошевића“. Синиша је причао редом догађаје од смрти Бодинове до владе Немањине. Махна је Синишина, што сувише важности даје домаћим (па и позицијом) изворима, а стране изворе омаловажава. — На другом месту (стр. 24—41) је чланак познатог педагога нашег Мите Нешковића: Шта се до данас радило на удружењу српског учитељства. — На трећем месту (стр. 42—61) је врло лепа песма Драгутина Ј. Илића: Приче старог гуштера, пуна лепих мисли и нежних осећаја. Стари гуштер прича, како је Драгош љубио Загорку, а она по вољи свога оца полази за недрагог. Свати долазе до реке, где Загорка нађе мртва Драгоша; она полуди. Замисао је врло добро изведена. Сцене су живе, описи лепо, стих правилан. Ову би песму ваљало отштампати, да продре и у шири публицу. — На четвртном месту је наставак „Успомена из Италије“ од др. Ђорђа Дера (стр. 62—99). У овој свесци је описан „град уметности и цвећа“: Фиоренција. Ово је друга књига „Успомена“, која ће без сумње такође бити отштампана у засебну књигу. Онда ће о њој бити опширније говора. — На последњем месту су „Писма о књижевности српској и

хрватској“ од Јована Вошковића. (стр. 100—147). У ову свеску је ушло шеснаест песама, која обухватају најстарију књижевност словенску и неке ствари из српске (летониси и т. д.) Дело ће бити отштампано. — На последку су штампани „Изводи из записника књижевног одбора“. — Нека је ова свеска Летописа најтоплије препоручена.

С.

Павле Матрчевац. Вештина бити срећан. Од — —. Превео М. Ђ. Зајачар. Штампарија Јована С. Живковића. 1892. 8 а стр. 96. — Читања љубав према роду људском навела је писца да напише књигу ову; он је оптимиста, који по хиљаду пута проклиње песимизам. Погрешним назива он веровање, да човек на свету овом не може бити срећан, и вели да заблуду ту треба још у деци рашчишћавати. Срећа је — по писцу — морално здравље, т. ј. имати здрав ум и здраво срце значи бити срећан; и по томе ко ово двоје уме образовати, тај познаје „вештину бити срећан.“ Оно истина човека сналазе често моралне несреће, али се последице њихове дају отклонити, као што отклањамо и последице физичким несрећама. Срећа је — вели писац — зграда, која почива на ова три камена: здрављу, оданости (=љубави) и мисли (раду); говорећи о здрављу говори о условима здравља; особито је лепо место, где говори о љубави. За тим говори о сметњама, „паразитима“ среће; ти паразити јесу: гордост, завист, страх. Гордост и завист гоне из срца човека љубав, а где ње нема, ту нема ни среће; страх чини да је човек у вечитој трзавици, и да се увек плаши неких непредвиђених несрећа, те је с тога и он велики злотвор среће. На чак и несрећни могу бити донекле срећни; срећа њихова лежи у вери и нади, у храбрости, којом се одуриру сваком страдању, и у истрајности, којом све беде поднесе. — Приповетке на крају књиге ове илеу по кроју своје беспрекорне, али како су написане у оном истом духу, који провејава целом књигом, долазе као потврда свему, што смо напред у теорији чули. Мисао, која нам из целог дела избија, могла би се свести на ову реченицу: Срећа лежи у нама самима, а не у стварима, које су око нас — Што се самог превода тиче, овај заслужује похвалу и гледе језика и стила и гледе избора.

Ј. П.

САДРЖАЈ: Песништво: Сенке. Игуман Пајсије. Вјерина љубав. — Поука: Пет стотина и три године. — Књижевност: Књижевне оцене. — Ковчежић: Књижевни прикази.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.